

OM ȘI CONDIȚIE UMANĂ

 e este omul?

Nu știu ce înseamnă adâncul, sensul sau misterul ființei lumii. La fel, ființa omului mă nedumerește și nu știu dacă voi ajunge vreodată să înțeleg ce este și ce înseamnă omul. Și totuși, vederea oricărui om înseamnă pentru mine simultan maximă bucurie și maximă suferință. În orice caz, lumea trebuie înțeleasă prin om și nu omul prin lume; dacă e privit ca parte a lumii, omul nu va putea fi înțeles niciodată.

Mă tot întreb: omul este un semn de întrebare sau, mai degrabă, un semn de mirare? E ușor de spus că e și una și cealaltă; totuși, aș înclina spre a doua variantă.

În zilele noastre, omul e tot mai asemănat și amestecat cu animalul iar animalul a ajuns la preț și demnitatea omului. Căci o familie fără un părinte (monoparentală) e socotită astăzi ca deplină, în timp ce o familie fără nici un animal e socotită ca egoistă sau ne-deplină.

Într-adevăr, ce e omul? Un vierme pe care-l mănâncă viermii. Și totuși, el e un animal deosebit: căci numai el e viermele care știe că va fi mâncat de viermi.

Omul este o ființă deosebită pentru că este o ființă ciudată, adică paradoxală. Despre Dumnezeu, despre înger și despre animal se poate spune orice, dar nu că sunt ființe ciudate. Numai omul este ciudat, pentru că e singurul care se miră de propria specie, zicând: „Ce ființă ciudată e omul!”.

Definiția omului?: ființa cea mai paradoxală din lume. Căci omul este o sumă nesfârșită de paradoxuri: atâta putere în atâta slăbiciune, atâta măreție în atâta meschinărie, atâta candoare în atâta mizerie, atâta suveranitate în atâta nimicnicie, atâta veșnicie într-o secundă, atâta absolut în atâta relativ, atâta viață în atâta moarte, atâta nesfârșit în limită, atâta speranță în atâta mizerie, atâta dor în atâta strâmtoare, atâta nesfârșit într-un nimic, atâta bucurie în permanentă suferință, atâta ființă în atâta neființă.

Numai Dumnezeu mai seamănă cu omul, numai El mai e atât de paradoxal. Probabil că asta și înseamnă că omul e „chipul lui Dumnezeu”.

Auzim tot timpul că „trebuie să înveți să te iubești!”, că trebuie „să te accepți așa cum ești” și „să te simți bine în pielea ta”, indiferent cât de bolnav

și de nebun ești. Experiența ne poate arăta însă că autenticitatea omului nu e umanul, ci divinul. Cu cât mizează pe sine, pe eul său, cu atât se falsifică omul mai mult, se convenționalizează și devine fantasmagoric. Și cu cât se dăruiește, se sacrifică și se regăsește în alții, cu atât mai mult își descoperă un alt chip, „*omul ascuns al inimii*” (I Petru 3,4), cel sacrificial, care nu se bazează pe omul istoric, limitat și deficitar, ci-și regăsește menirea și destinul absolut, cel divin. Omul se regăsește nu căutându-se în sine ci căutându-se în ceilalți: ceilalți ne arată cine suntem și ce putem să facem. Nu în uman ne regăsim, pentru că nu umanul este originea și baza noastră, ci numai în originea noastră, adică în chipul divin din noi, care ne deosebește de toate ființele și prin care putem avea o menire și un destin.

Om și animal

Pe stradă, în natură și peste tot, omul de astăzi e mai interesat și se uită mai mult la natură și la animale decât la oameni. Oamenii sunt fascinați mai ales de panorame geografice și animale. Mie cea mai interesantă panoramă mi se pare omul, oriunde ar fi: pe stradă sau în natură, individ sau mulțime, tânăr sau bătrân, voios sau trist, smerit sau măreț.

Copiii, mai ales, mi se par panorama lui Dumnezeu. Măreția naturii – oriunde și în orice fel – mi se pare nimic față de măreția omului, pentru că omul dă sens naturii iar fără om natura rămâne fără rost, fără lumină, fără direcție și fără suflet.

Animalul s-ar putea să aibă simțul dreptății, dar nu al judecății. Numai omul știe că nu există decât ceea ce e apreciat, judecat, aprobat sau condamnat, că trebuie să existe și așteaptă o Judecată universală. Când e fructul mai dulce? Înainte de putrezire. Când e dragostea mai intensă? În fața primejdiei. E limpede că simțirea e mai mare în fața primejdiei, că pericolul amplifică și intensifică simțirea. Dar poate că e mai mult decât atât. Poate că numai încercarea, proba, interpelarea și chemarea la Judecată asigură înțelegerea, vitalitatea și autenticitatea omului și a lumii. În orice caz, numai omul e convins că existența lui are sens numai dacă el e judecat într-o Judecată universală. De aceea, unii așteaptă și chiar doresc să fie judecați.

Deși constituie o singură specie, omul este un animal de multe feluri. Spre deosebire de animale, omul nu este numai individ, căci fiecare individ numit om e atât de specific încât pare o altă specie. Aceasta arată că omul e persoană, că e om și nu animal.

Orice pui e pui: e arhetipul vieții, promisiunea vieții veșnice, speranță infinită, delicatețe, fragilitate, inocență, candoare etc. Și totuși, față de toate aceste similitudini fizice, puiul de om mai are ceva, care-l deosebește esențial. Oricât s-ar extazia Hannah Arendt (și alții) în fața miracolului nașterii și al noutății puiului, lumina limbii și a înțelegerii nu strălucește decât în puiul de om: puiul de crocodil rămâne tot crocodil, puiul de leu e tot leu și nu aduc nicio noutate pe pământ. Orice naștere și orice pui par să fie noutate; în realitate însă, noutate este numai ceea ce poate să depășească mecanicul, automatismul, necesarul sau fizicul. Oricât am da din colț în colț, suntem înghesuiți să recunoaștem ceea ce spune Hugo von Hofmannstahl: *„Alles ist eitel ausser der Begegnung zwischen Geist und Geist!”* („Totul e deșertăciune înafara întâlnirii spiritului cu spiritul!”).

Animalul are fizic și psihic, are viață fizică (*bios*) și viață psihică (*psihè*), dar nu e persoană, pentru că nu are spirit (*pneuma*), viață spirituală sau sete de absolut. Animalul e perfect mulțumit și inteligibil prin împlinirile fizice. Omul însă e singura ființă de pe pământ care nu se mulțumește niciodată, care caută absolutul; în acest sens, toate animalele sunt finite iar omul este infinit.

Omul e un animal nenorocit, căci toți oamenii sunt nenorociți. Și totuși, există oameni de care se minunează și Dumnezeu. Există oameni cărora Dumnezeu le va zice: „Dar voi, nefericiților, brăzdați de toate suferințele și urâciunile, cum ați reușit să rămâneți așa de buni și de frumoși?” Iar ei Îi vor răspunde: „Nu știm, Doamne! Tu știi!”.

Condiția umană

Ca ființă, omul e paradoxal și discutabil; în schimb, condiția umană este indiscutabilă. Nicio ființă din univers nu se zbate atât de amarnic și paradoxal, în luptă cu toți și cu sine însuși – atât de măreț și de penibil totodată – între boală și sănătate, viață și moarte, absolut și relativ, ființă și neființă.

Orice om se naște dintr-o minimă iubire, credință și speranță; orice om este o minimă istorie de iubire, credință și speranță. Și totuși, orice om este o credință contrazisă, o iubire dușmănită și o speranță frântă.

Oricât ar fi de neriesos, glumeț sau ridicol, niciun om nu este o comedie; în schimb, orice om este o tragedie.

Probabil toate ființele cunosc atât singurătatea cât și comuniunea. Totuși, numai însingurarea

umană poate ajunge la contrazicerea de sine. Numai omul se ceartă cu sine însuși, se contrazice, se sabotează, se păcălește pe sine și se sinucide.

Omul e în stare de atâta versatilitate, ambiguitate, dedublare și duplicitate încât îmi vine să zic: „Mișel e gândul omului! Tot omul e un mișel!” (vezi Ps. 115,2). Bine zice Vasile Voiculescu: *„Cu-ntortocheri de vulpe, mișel se-ntoarce gândul”* („Ultimele sonete ...”, 86). La fel, și Mihai Eminescu: *„... spuneți că omul e-o lumină / Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin? / Nici o scânteie-ntr-însul nu-i candidă și plină, / Murdară este raza-i ca globul cel de tină / Asupra cărui dânsul domnește pe deplin”* („Împărat și proletar”).

A înțelege cât de cât sau a avea o idee despre oameni, lume și viață înseamnă a nu-i gândi parțial ci numai împreună; înseamnă a avea panorama lumii cu toate mizeriile, spurcăciunile, bolile, nenorocirile, perversiunile, ticăloșiile, încercările, suferințele, eforturile, luptele, sacrificiile, înfrângerile, izbânzile și frumusețile ei. Căci a nu le gândi pe total, ca unitate sau panoramă, înseamnă a vedea elefantul numai ca trompă sau picior, în loc de a-l vedea ca ființă întreagă.

E adevărat că a asuma întregimea sau panorama adevărului pare insuportabil, nebun, absurd și

imposibil: dacă văd tot timpul toate mizeriile și nebuniile, eu când mai trăiesc, cum pot să mai trăiesc? Ni se pare că a trăi înseamnă tocmai a te detașa de mizerii și de nebunii sau a evita panorama lumii. De altfel, cei mai mulți așa și fac: e soluția cea mai simplă (și poate cea mai bună) împotriva mizeriei și nebuliei. Și totuși, a evita panorama lumii sau întregimea adevărului înseamnă a face precum copilul care, ziua în amiaza-mare, închide ochii și strigă: „Am făcut noapte!”

Mizeria, nenorocirea și nebunia condiției umane par să anuleze orice idee despre un sens superior sau o condiție fericită a omului. Și totuși, s-ar putea ca tocmai nenorocirea să susțină și să impună rostul înalt și chiar absolut al omului. S-ar putea ca tocmai capacitatea de a suferi să asigure învierea. Spuneam: „*Câtă fință, atâta suferință!*” Da, dar poate că și „*Câtă suferință, atâta fință!*”. În măsura în care e asumată, orice suferință devine o noblețe. Astfel, nu știu dacă toți oamenii merită să aibă o viață demnă, dar cred că toți au dreptul la o moarte demnă.

Am văzut deodată, în același loc, o bătrână cadavru ambulat, un cântăreț ambulat și un copil târâind o jucărie. Toți trei erau fascinanți: nu mai știam pe care să-mi fixez privirea. În cele din urmă,

mi-am oprit privirea la copil. Nu știu nici acum dacă am făcut bine, dacă am ales drept sau „corect”. Mi s-a părut că el, copilul arată cel mai bine chipul lui Dumnezeu din om.

Ca paradox exemplar al ființei, omul se arată încercarea Maximului în minimum sau încercarea cea mai grea a lui Dumnezeu în ființă. Fiind ființarea cea mai riscantă, omul mi se pare mersul lui Dumnezeu pe un fir de păr. Nu știu cât de bun sau cât de rău poate fi omul, dar cred că de multe ori Dumnezeu și-a pus mâinile în cap și a strigat: „Doamne, ce-am făcut?!”.

Ne plângem mereu că ne naștem cu date ființiale impuse sau obligatorii, că nu le putem alege sau opta: locul și timpul nașterii, părinții, sexul etc. Lamentația este absurdă, pentru că pretenția libertății sau optării asupra datelor ființiale este pretenție de Demiurg: or omul, oricât de grozav ar fi, n-a fost și nu va fi niciodată Creatorul universului și nici măcar manipulatorul acestuia. E rău că nu înțelegem cât de bune sunt necesitatea, autoritatea și obligația. De multe ori, omul e mai harnic și mai eficient când e obligat, nu când optează: ce bine iasă treaba când școala e necesară, adică obligatorie! Iar cel mai rău e că nu înțelegem că datele ființiale cu care ne naștem sunt în sine pozitive – nu neutre sau

negative –, că nu știm să le prețuim și să scoatem maximum din ele. Disprețuirea Ființei și a condiției umane este, până la urmă, nu numai dispreț față de lume și de oameni, ci și dispreț de sine.

CUPRINS

Partea I: Minora

Om și condiție umană	7
Ființă și suferință.....	17
Vârstă, moarte, pomenire.....	22
Viață, normalitate, anormalitate.....	27
Persoană și comuniune	36
Gândire și cunoaștere.....	44
Cuvânt și creație	50
Universal, particular, umanism	55

Partea a II-a: Moralia

Libertate și pozitivitate.....	63
Bine și rău	69
Adevăr, sinceritate, curaj.....	75
Preț și dispreț.....	85
Postură și impostură	95
Modă, cultură, spiritualitate	105
Educația	113
Tradiție, comuniune, patriotism	120
Prietenie și iubire	128

Partea a III-a: Theologica

Dumnezeu și creația	141
Providența și judecata lui Dumnezeu	153
Iisus Hristos.....	163
Biserica	179
Credință și ființă	183
Credință și „evlavie”	193
Specificul „evlaviei”	199
„Evlavia” laică și „evlavia” teologică.....	208